

1948 DEVRİMİ SIRASINDA TÜRK - RUMEN İLİŞKİLERİ

Prof. VASILE MACIU

Bükreş Üniversitesi

ÖZET

1848 devrimi, Buğdan, Eflâk ve Erdel için büyük önem taşır, çünkü bu devrim, Rumen ulusunun bir tek devlette birleşmesine ve toplanmasına yol açmıştır.

Söz konusu tarihlerde üç eyaletten Osmanlı Devleti ile en sıkı ilişkisi olan, Eflâk'tı; Erdel ise, Avusturya İmparatorluğuna bağlı idi. Öte yandan, Eflâk ile Buğdan, 1829'dan beri Rusya'nın koruyuculuğu altında Osmanlı Devleti'nin vasalları idiler. Her iki eyaletin 1829-31'de yürürlüğe giren statüsü, Boyar'ların feodal imtiyazlarını ve köylünün özgürlüklerini korumasına rağmen, burjuva sınıfının yükselmesini ve iki eyaletin birleşmesini sağlayacak birtakım liberal hükümleri kapsıyordu.

1831'den sonraki ekonomik gelişme de ulusal ve liberal hareketi destekledi. Bu sırada bu ülkelerin liderleri bir tek devlet kurmak amacıyla devrim hareketine geçtiler, ama yenilgiye uğrayınca 1843'te Frâtia (kardeşlik) adlı bir gizli kurum kurdular.

Fakat Avusturya, Rusya ve Osmanlı Devleti, bu olaylardan hoşnut değillerdi. Fransa'da ve biraz sonra İtalya, Avusturya ve Prusya'da patlayan 1848 devrimi, Rumen'leri de harekete geçmeye itmiştir. Bir umutları devrimin Polonya'ya bulaşması idi.

Avusturya'da feodal - mutlakiyetçi rejim devrilinece, Rumen'ler devrim için hazırlıklara başladılar. Fakat Rusya Çarı I. Nikola, başbakanı Nesselrode aracılığı ile, anarşiyi hoş görmeyeceğini hospodarlara bildirirken, bir yandan da Prut ırmağının sol kıyısına bir ordu yolladı.

Rumenlerin ilk devrimci eylemi 27-29 Mart (8-10 Nisan) 1848'de meydana geldi. Hospodar Mişel Sturza ayaklanmayı bastırıp birkaç yüz devrimciyi tutukladı, ya da Osmanlı Devleti'ne sürgüne gönderdi.

Buğdan'lı devrimcilerden bazıları Erdel'e kaçıp burada, yerli devrimcilerle birlikte, toprakların köylülere dağıtılmasını, feodal imtiyazların kaldırılmasını ve eyaletlerin bir tek bağımsız devlette toplanmasını isteyen bir programı kaleme aldılar.

Bu arada, Osmanlı Devleti ile Rusya, eyaletlere tahkikat için birer komiser gönderdiler. Rus komiseri general Duhamel hemen geldi ise de Türk komiseri Talât Efendi -Avrupa devletlerindeki gelişmeyi beklemek için olacak - iki ay gecikti ve gelir gelmez kendisine devrimci hareketin isteklerini bildiren bir muhtıra sunuldu.

Erdel'de hareket Nisan ve Mayıs aylarında başlamış iken, Eflâk devrim komitesi, Fransa ve Rusya'dan yardım beklediğinden, hareketi erteledi ve toprağın köylüye dağıtılması ile 5 yıl için seçilen bir "hospodar"ı öngören bir program hazırladı. Oysa ki Buğdan programı daha basit ve Osmanlı Devleti ile Rusya tarafından onaylanmış idi.

Eflâk devrim komitesi Yaş'a gitmekte olan Talât Efendiye bir muhtıra verdi; öte yandan hareketin Bâb-ı Âlîye karşı olmadığını, devrimin sadece zulm altında olan milleti kurtarmak amacını taşıdığını bildirmek için İstanbul'a Ion Ghika'yı yolladı.

Fransa ve Erdel'den beklenen yardım gelmeyince 9/21 Haziran'da eyleme geçildi ve iki gün sonra program hospodara kabul ettirildi. Bu arada Buğdan'da gizli bir komite kuruldu.

Ion Ghika, çabalarında başarılı olmuş olacak ki, Bâb-ı Âlî, yapılan değişiklikleri iç değişiklikler sayarak bunlarda bir tehlike görmemişti ve Rusya ile çatışmamak için silâhli kuvvetleri ile müdahale etmemeyi uygun buluyordu.

Fakat olayların gelişmesiyle Bâb-ı Âlî'nin davranışında bir değişme oldu. Bir yandan 19 Haziran /1 Temmuz'da meydana gelen karşı devrimci bir darbe denemesinden, öte yandan Eflâk'taki hareketi Buğdan'a sıçratmak çabalarından ötürü, Rusya 28 Haziran /10 Temmuz'da Yaş'ı işgal etti. Bundan kuşkulanan İstanbul, Süleyman Paşa ile Emin Efendi'yi Eflâk'a göndermeye karar verdi. Bunlara verilen talimat devrime büsbütün engel olmadan önce ılımlı kılmak amacını güdüyordu.

Devrimci Rumen hükümetinin devrilmesine engel olmak için, Ion Ghika 30 Haziran / 12 Temmuz'da Bâb-ı Âlî'ye, Fransa, İngiltere Büyükelçilerine ve Polonya özgürlük hareketinin İstanbul'daki tem-

silcilerine bir muhtıra sundu. Bunda Ghika, Eflâk devrimcilerinin, I. Bayezid ve Fatih tarafından ülkelerine tanınmış ve son yüzyılda Bâb-ı Âlî'ce teyit edilmiş kapitülasyonlara karşı olmadıklarını bildirmektedir.

Yaş'ın Ruslar tarafından işgali ve bir Rus ordusunun Buğdan güneyinden Bükreş'e doğru ilerlemesi üzerine Bâb-ı Âlî, bu kez Avrupa devletlerinin de desteği ile, Rusya'yı protesto etti. Bunun üzerine Rusya askerlerini Yaş'ta alkoymakla birlikte, bir kısmını Prut'un gerisine çekti, İstanbul'a da Eflâk'ı ordusu ile işgal etmesini salık verdi.

İstanbul, bir Osmanlı ordusunun bulunduğu Rusçuk'a, geçici devrim hükümeti ile tartışmak üzere Süleyman Paşa ile Emin Efendi'yi göndermişti. İstanbul'un bununla başlıca amaçlarından biri, Eflâk'ın Rus silâhlı kuvvetleri tarafından işgaline engel olmaktı.

Süleyman Paşa 19/31 Temmuz'da Tuna'yı geçti ve geçici devrim hükümeti, Süleyman Paşa'nın askerî kuvvetle topraklarını ihlâl etmesini, yumuşak bir dille protesto etti; ve kapitülasyonlara dayanarak Rumen ulusunun kendine seçtiği "Anayasa" yı onaylamasını söyledi. Süleyman Paşa ise yazı ile Eflâk Boyar ve eşrafının kanun dışı davranışlarını kınayarak, bütün değişikliklerin ortadan kaldırılmasını istedi; ancak bunu yaparlarsa isteklerinin ele alınabileceğini, bunu yapmazlarsa ordu ile yurdun içine gireceğini bildirdi. Bu bildiri Eflâk halkının şiddetli tepki ve protestosuna uğradı.

Süleyman Paşa, sözü geçen yazıyı Boyarlar ve eşrafa gönderdiği sırada, Çarın hükümeti de elçiliklerine, Rumanya olaylarına değinen- -tabii, Rus görüş açısını yansıtan- bir sirküler göndermişti. Buna karşılık İstanbul'daki Rumen ajanı Ion Ghika'ya İngiliz Elçisi Stratford Canning, demokrasi düşmanı ve tutucu olmasına rağmen ve daha açık ve ısrarlı olarak, Fransız Büyükelçisi General Aupick (büyük Fransız şairi Charles Baudelaire'in üvey babası -özetliyen'in notu) Rumenler lehinde Bâb-ı Âlî'ye tavsiyelerde bulundular.

Bu arada Süleyman Paşa Rumen geçici hükümeti ile müzakere- lere girişti. Bu müzakereler sonucunda, devrimci halk meclisi, 23 Temmuz/4 Ağustosta, hepsi eski hükümet üyesi, 6 kişilik bir naiplik kurulunu kurmuştu. Süleyman Paşa bunu kabul etmedi ve uzun tartışmalardan sonra, devrim komitesinin sol kanadının muhalifli- ğine rağmen üç kişilik bir naiplik kurulu kuruldu, ve Süleyman Paşa tarafından onaylandı.

Bunun üzerine beş ılımlı devrimciden meydana gelen bir heyet, liberal anayasanın ılımlı bir metnini Bâb-ı Âliye onaylatmak üzere İstanbul'a geldi. Fakat İstanbul tarafından davet edildiği halde heyeti ne Padişah, ne de Sadr-ı Âzam kabul etti. Bunun başlıca nedeni, Rus Büyükelçisinin şiddetli protestosu olmuştur. Büyükelçi sadece protesto etmekle kalmıyor, komiserlerin cezalandırılmasını, Türk ordusunun Bükreş'e girmesini, devrimci ilkelerin hepsinin hükümsüz sayılması için Bâb-ı Âlî'nin Eflâk üzerinde baskı kullanmasını istiyor ve istekleri yerine getirilmezse, en şiddetli tedbirlere başvurmakla tehdit ediyordu.

Buna karşılık, eyaletlerin Ruslar tarafından işgalinde, hatta Rusya ile silâhli çatışmadan korkan İstanbul, Süleyman Paşa'nın yardımcısı Emin Efendi'yi geri çağırıp yerine Fuad Efendi'yi, Tuna'yı geçip Bükreş'e varmak ve Boyar'ların tutucu egemenliklerini kurmak ve korumak emriyle gönderiyor, bir yandan da ilk davranışına ters düşen bu davranış için İngiltere ile Fransa'nın desteğini istiyor.

Ion Ghika, bunun sadece Rusya'yı hoşnut etmek için bir kurnazlık olduğunu, ama bu kurnazca davranışın Rumenler için tehlikeli olduğunu, onun için, yurttaşlarına, yabancıların yurda girmelerine engel olmak üzere Buzeo'ya asker göndereceklerini bildirmelerini salık verdiğini söylüyor.

Bâb-ı Âlî'nin siyasasını böylece değiştirmesi Rumen halkoyunu çok kuşkulandırmıştır. Rumen'ler, kendi hükümetleri aleyhine öne sürülen suçlamalar karşısında kendilerini savunurken daima önem verdikleri nokta şu olmuştur : Anayasayı ilân etmekle, Rumenler, Osmanlı Devleti'nin tamamlığına karşı bir davranışta bulunmamışlardır; eski statülerin ortadan kaldırılmasının ereği, Bâb-ı Âlî ile bağları koparmak değil, çoğunluğa bir azınlık tarafından zulmedilmesini önlemek; iç istibdatı devirmektir. Şu da var ki, Bükreş'teki devrim, statülerin zulmü altında inleyen Buğdan Rumenlerinin yüreklerinde olumlu bir yankı bulmuştur.

Osmanlı Devleti, yeni siyasasını uygulamak amacıyla Rumî Ağustos sonunda Rifat Paşa komutasında bir askerî kıta ile İbrail'i işgal ettirdi. İbrail Valisi Dimitrie Golescu protesto etti, fakat elinde talimat olmadığından, başka bir şey yapamadı.

Öte yandan, Fuad Efendi, Ömer Paşa komutasında bulunan bir ordu ile Bükreş üzerine yürümek üzere Yerköy (Giurgue)'ye gelmişti.

Fuad Efendi, kendisiyle görüşmek üzere naipler kurulunun yola çıkardığı 10.000 kişilik bir grupla teması reddetti.

Bunun üzerine Osmanlı kuvvetlerine karşı savunma tertipleri hıslandırıldı; bu arada General Gheorghe Magheru 15.000 kişilik bir gönüllüler grubunu Riureni karargâhında topladı.

Bükreş'e, Osmanlı ordusuna şehir halkı ile birlikte karşı koymak için naipler kurulundan bir işaret bekleyen binlerce köylü akın ediyordu. Halk kitleleri eski rejime dönüşü istemiyorlardı... Bâb-ı Âli barışçı araçlarla yurdun yasalarını gerçekten değiştirmek istiyorsa, üyeleri bütün sınıfları temsil eden bir Millî Meclis toplansın, yoksa, Eflâk karışıklıkları "ortadan kalkamaz" deniyordu.

Fuad Efendi, protestolara ve tehditlere rağmen, Çarın temsilcisi general Duhamel'le anlaşıp Bükreş'e geldi. Bu arada Osmanlı kitaları Bükreş'in varoşlarına gelmişlerdi. Bu durumda Komite ile Naipler kurulu, silâhlı savunma emrini vermeye cesaret edemediler. Bükreş'in güney-batı mahallesi Cotroceni'ye gelen Fuad Efendi, 13/25 Eylül'de Boyarları ve eşrafı yanına çağırdı; bunlar arasında devrimciler de vardı. Eflâk'ın Boyar'larına ve her sınıf halkına diye okunan bir bildiriye, ayaklanma olarak nitelenen devrimin ilkelerinin Padişahın hükümlerlik haklarına karşı geldiği, Rusya ile siyasal ilişkileri bozduğu söyleniyor; sonuç olarak, statülerin öngördüğü 3 kaymakama karşılık, eski statüleri yürürlüğe koyacak bir kaymakamın (C. Cantacuzene) atandığı haber veriliyordu. Devrimciler şiddetle protesto ettiler, fakat tutuklanıp Rusçuk'a gönderildiler.

Bu arada Osmanlı askerleri üç koldan Bükreş'e giriyorlardı. Naipler kurulu hiç karşı koymamayı emretmişti, fakat emirsiz ve spontan olarak çarpışma oldu ve her iki tarafın kanı aktı. Naipler kurulundan 2 üye Büyük Britanya konsolosluğuna sığınıp sonra Erdel'e kaçtı.

Fuad Efendinin yanında bulunan Çarın temsilcisi General Duhamel, halkın korunması nedeniyle ordusunu Eflâk'a soktu; böylece Türk ve Rus orduları yurdu birlikte işgal etmiş oldular. Bu işgal 1851'e kadar sürecek.

Tutuklanan Rumen devrimcileri iki grupta toplanıyorlardı: En önemlileri Tuna üzerinde gemilerle Orşova'ya götürüldüler; burada Avusturya'ya girmelerine izin verildi; herhalde Avrupa'da Türk-

Rumen işbirliği lehine eylemde bulunmak için. İkinci bir grup Bursa'da birkaç yıl "ikamete memur" edildi.

Ayaklanma, general Gheorghe Magheru'nun gönüllüleriyle dayanması dolayısıyla daha 12 gün sürmüştür. Fakat Erdel'e sığınan iki Naiplik Kurulu üyesinin ve İngiliz konsolosunun kendisinden savunmaya devam etmemeyi istemesi üzerine general, karargâhını dağıtmıştır.

1848 devrim harekeleri bastırılmış olmasına rağmen, Rumen milletinin tek devlette birleşmesine yol açmıştır. O zaman, bir yandan ortak çıkarlara öbür yandan karşıt çıkarlara dayanan Türk-Rumen ilişkileri, ortak çıkarların öneminin arttığı ölçüde zamanla açıklık kazanmış, iki Cihan Savaşı arasında Balkan Patkısıyla, Avrupa'nın güney-doğusunda barışın korunmasına yardımcı olmuştur. Bugün her iki Devlet barışı savunmakla, insanlar ve uluslar arasında özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin kök salmasına yardım etmektedir.